TIFLOPEDAGOGIKAGA OID MILLIY VA XORIJIY TAJRIBALAR

Berdaliyeva Jansaya Begali qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti surdopedagogika
yonalishi talabasi
jansayaberdaliyeva7@gmail.com
Sheraliyeva Gulira'no Nodirjonovna
sheraliyevagulirano07@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24367016

Annotatsiya. Ushbu maqolada ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish, tarbiyalash va ijtimoiy hayotga moslashtirish fanining — tiflopedagogikaning nazariy-amaliy rivojlanish bosqichlari tahlil qilingan. Maqolada O‘zbekiston Respublikasida ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar ta’limi sohasida amalga oshirilayotgan milliy islohotlar, maxsus maktab-internatlar faoliyati hamda inklyuziv ta’lim tajribasi yoritilgan. Shuningdek, AQSH, Yevropa davlatlari va MDH mamlakatlarining tiflopedagogika sohasidagi ilg‘or texnologiyalari, Brayl tizimi va assistiv vositalarni qo‘llash bo‘yicha xorijiy tajribalari qiyosiy tahlil qilingan.
Kalit so‘zlar: tiflopedagogika, ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar, inklyuziv ta’lim, Brayl shrifti, assistiv texnologiyalar, ijtimoiy reabilitatsiya, fazoviy mo‘ljal olish.

Kirish

Jamiyatning gumanistik taraqqiyot darajasi alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan shaxslarning huquqlarini ta’minlash va ularga sifatli ta’lim berish tizimi bilan belgilanadi. Maxsus pedagogikaning muhim tarmog‘i bo‘lgan tiflopedagogika ko‘rishida turli darajadagi nuqsonlari bor bolalarning bilish faoliyati xususiyatlarini o‘rganish, ularni o‘qitishning maxsus metod va vositalarini ishlab chiqish hamda jamiyatga to‘laqonli integratsiya qilish masalalari bilan shug‘ullanadi. Bugungi kunda ham milliy ta’lim tizimida, ham jahon miqyosida ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi o‘quvchilarni izolyatsiya sharoitida emas, balki zamonaviy raqamli texnologiyalar va inklyuziv yondashuvlar asosida o‘qitish ustuvor yo‘nalishga aylangan. Shu nuqtayi nazardan, milliy va xorijiy tiflopedagogik tajribalarni o‘rganish va o‘zaro uyg‘unlashtirish maxsus ta’lim sifatini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Tiflopedagogikaning ilmiy fan sifatida shakllanishi va rivojlanishi jahon pedagogikasi tarixidagi muhim kashfiyotlar bilan uzviy bog‘liqdir. Xususan, fransuz tiflopedagogi Valentin Gayui tomonidan ko‘zi ojiz bolalar uchun dunyodagi ilk maxsus maktabning ochilishi va bo‘rtma chiziqli shriftning yaratilishi sohaning poydevorini qo‘ygan bo‘lsa, Lui Brayl tomonidan olti nuqtali relef-nuqtali alifboning ixtiro qilinishi ko‘zi ojiz insonlarning savodxonligi va intellektual rivojlanishida inqilobiy burilish yasadi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasida tiflopedagogik yordam ko‘rsatish tizimi erta tashxis, individual yondashuv va yuqori texnologik qo‘llab-quvvatlash tamoyillariga asoslanadi. Xususan, Amerika Qo‘shma Shtatlari va Skandinaviya mamlakatlarida ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning aksariyati umumta’lim maktablarida inklyuziv sharoitda tahsil oladi. Bu jarayonda "sayyor o‘qituvchi" (itinerant teacher) modeli keng qo‘llaniladi. Ushbu modelga ko‘ra, maxsus tiflopedagog haftada bir necha marta umumta’lim maktabiga kelib, ko‘zi ojiz o‘quvchi bilan individual mashg‘ulotlar o‘tkazadi, unga Brayl

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yozuvi, fazoviy mo‘ljal olish (orientatsiya) va mustaqil harakatlanish ko‘nikmalarini o‘rgatadi hamda sinf o‘qituvchisiga o‘quv materiallarini moslashtirishda metodik yordam beradi.

Germaniya va Buyuk Britaniya tajribasida esa o‘quv jarayonini zamonaviy assistiv texnologiyalar bilan jihozlashga alohida e’tibor qaratiladi. Xorijiy ta’lim muassasalarida taktil grafik printerlar, ovozli ekran o‘quvchi dasturlar (JAWS, NVDA), elektron Brayl displeylari hamda murakkab biologik va geografik jarayonlarni barmoq sezgisi orqali tushuntiruvchi uch o‘lchamli (3D) bosma modellar standart o‘quv quroli sifatida qo‘llaniladi. Shuningdek, Rossiya tiflopedagogika maktabi (M.I. Zemtsova, L.I. Solntseva, V.Z. Deniskina) tomonidan ko‘rish qoldig‘ini muhofaza qilish va rivojlantirish, saqlanib qolgan sezgi organlari (eshitish, teri-tuyish, hid bilish) orqali kompensator mexanizmlarni ishga tushirish bo‘yicha chuqur ilmiy-metodik asoslar yaratilgan.

O‘zbekistonda tiflopedagogika sohasidagi milliy tajriba uzoq yillik an’analar va zamonaviy islohotlar uyg‘unligida rivojlanib bormoqda. Mamlakatimizda ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalari ("Nurli maskan" maktab-internatlari) tizimi faoliyat ko‘rsatmoqda. Ushbu muassasalarda o‘quvchilar davlat ta’lim standartlari asosida bilim olish bilan birga, davolash-sog‘lomlashtirish, ko‘rish qoldig‘ini rivojlantirish, fazoda mo‘ljal olish, ijtimoiy-maishiy moslashuv hamda musiqa va hunarmandchilik yo‘nalishlarida chuqur tayyorgarlikdan o‘tadilar.

Milliy tiflopedagogika rivojida o‘zbek tilidagi Brayl alifbosining takomillashtirilishi va barcha fanlar bo‘yicha darsliklarning relef-nuqtali shriftda nashr etilishi muhim yutuq hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirishga oid qarorlari asosida "Nurli maskan" maktablari zamonaviy tiflotexnik vositalar, optik lupalar, ovozli kompyuter dasturlari va taktil ko‘rgazmali qurollar bilan ta’minlanmoqda. Bundan tashqari, milliy tajribada oila va mahalla institutining maxsus ta’lim jarayoniga faol jalb etilishi, ota-onalar uchun tiflopedagogik maslahat markazlarining tashkil etilganligi bolalarning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Milliy va xorijiy tajribalarning qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, xorijiy amaliyotda inklyuziv muhit va yuqori raqamli texnologiyalarga urg‘u berilsa, milliy tizimda bolaga kompleks tibbiy-pedagogik yordam ko‘rsatish, ma’naviy-axloqiy tarbiya va jamoaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari kuchli rivojlangan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tiflopedagogika sohasidagi milliy va xorijiy tajribalar bir-birini to‘ldiruvchi muhim ilmiy-amaliy manba hisoblanadi. Xorijiy mamlakatlarning inklyuziv ta’lim modellari, sayyor tiflopedagog xizmati va zamonaviy assistiv texnologiyalarni qo‘llash tajribasini milliy ta’lim tizimimizning kuchli jihatlari — "Nurli maskan" maktablarining korreksion-rivojlantiruvchi metodikasi hamda tibbiy-pedagogik kuzatuv tizimi bilan uyg‘unlashtirish ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning sifatli ta’lim olishi va jamiyatda o‘z munosib o‘rnini topishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta’lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi qarori.
2. Muminova L.R., Amirsaidova Sh.M. va boshqalar. Maxsus pedagogika. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
3. Solntseva L.I. Tiflopsixologiya detstva. — Moskva: Poligraf servis, 2000.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

4. Deniskina V.Z. Osobennosti obucheniya i vospitaniya detey s narusheniyem zreniya. — Moskva: Prosveshcheniye, 2011.
5. Holbrook M.C., Koenig A.J. Foundations of Education: Instructional Strategies for Teaching Children and Youths with Visual Impairments. — New York: AFB Press, 2000.
6. Shomaxmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta’lim: uslubiy qo‘llanma. — Toshkent: Chashma print, 2011.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.